

napreduje sicer polagoma, a neprestano! Kaj pomaga učitelju, če še tako hitro napreduje, ako pa otroci tega tako naglo, njih duh vsega tako hitro prebaviti ne more?! Poučuje naj se torej temeljito! Varuje naj se pa tudi prenapetosti — tako zvanega pedantizma — čemur se učitelj udaja takrat, kadar malenkostne stvari prav obširno razlaga in izprašuje. To se včasih godí pri názornem nauku v I. razredu, ako učitelj znan in manje važen predmet na vse mogoče načine opisuje in se pri tem silno dolgo mudí. Nekateri učitelji se v tem pregrešé tudi pri obravnavi beril, ako si kakov vzgledni dejanski učni poskus, ki so ga tù pa tam brali, vzamejo za vzor pri vsakem berilu. Ni in tudi ne more biti sleherno berilo tako sestavljeno, da bi ga učitelj za vaje v čitanji, za slovnico, pravopis in spisje, za realije in morda celó za moralične nauke porabil; ravno nasprotno je. Nekatera berila kaže porabiti samo za vaje v čitanji, nekatera so primerna, da se jih otroci na pamet naučé, druga se dajo morebiti pri jezikovnih vajah porabiti, iz nekaterih berilnih vaj naj se lepí moralični nauki posnemajo, iz drugih pa njih realistični obseg. Vsaj je že Diesterweg rekel, da se ni treba pri vsaki stvari tako dolgo muditi, da učenec ničesa novega pri njej ne najde.

Nauk naj bode názoren. Zato je učiteljeva dolžnost, da pri vseh realističnih predmetih skrbi za primerna učna sredstva. Brez názornosti so realije učiteljem in učencem muka, potrata dragega časa.

Enako je vse učiteljevo poučevanje v šoli malo vspešno, ako pridno ne izprašuje in ponavlja, ako ne skrbi za obilo vaj, za mnogo samodelavnosti pri učencih, za domače in šolske naloge, ustne in pismene. Toda o vsaki nalogi se učitelj mora prepričati, ali so se je učenci naučili, ali so jo izdelali, ali ne. Pri ustnih nalogah se ima učitelj vsaj pri nekaterem delu učencev o njih pridnosti ali nepridnosti prepričati, ako mu že čas ne pripusti, da bi se o vseh učencih osvedočil; pri pismenih nalogah mora se pa njegovo nadzorstvo že nad vse otroke raztezati, kar se more na več načinov zgoditi. Najboljši način je sevéda ta, da učitelj šolska izdelovanja sam pregleduje, posebno pa težavniše naloge, n. pr. naloge iz spisja i. t. d. Ložeje naloge, zlasti take, ki se rešujejo vse po enem kopitu, popravljajo lahko tudi boljši učenci. Učitelj more to tako urediti, da on le najboljšim učencem pregleda naloge, a ti potem slabejšim. Včasih kaže tudi nalogo na šolsko tablo spisati, da po tej vsi učenci svoje izdelke popravljajo. Povsod in nad vsem pa mora čuvati in vse uredovati učiteljevo pazljivo okó.

Novice

pa

Dr. Janez Bleiweis.

XI. 1863. „Leto 1863! Tisočletnica slovanska! God neizrekljive pomembe in vrednosti! . . . Ozrimo se s hvaležnim in pobožnim srcem najpred gori k večnemu Vladarju vseh narodov, da je prižgal tudi nam zvezdo rešivno in budivno, ki nam odpera in razsvetljuje pot, po kateri le zamoremo doseči svoj namen . . . Obhajajoči tisočletnico prevdarimo: ali je storil naš narod v tisoč letih tak korak v izobraženosti in omiki, kakor je bilo mogoče? Če se pokaže, da ne, prevdarimo dalje: kaj je bilo krivo, da smo zaostali: ali iz lastne narodne nemarnosti, ali iz drugostranskih zaprek, in odstranimo to in uno z modrim obnašanjem in neutrudljivo delavnostjo! . . .

Tako je pisal v prvem listu v Novicah dr. L. Toman v imenu dr. J. Bleiweisa, kateri je v jedenindvajsetem tečaju priobčil na. pr.: „O zadevah goveje kuge. Spomlad in gosence. Kmetiški pogovori. Nauki svilorejcem. Korist pepela v poljedelstvu. Kako je z

govejo kugo na dalje. Čebelarstvo. Kupčija nekda in zdaj. Kaj nam pokvarja naše konje. Kaj je Kranjcem zdaj za povzdigo sviloreje živa potreba. Kako se breskve najbolj zaredajo. Zakaj se mora več za sadjorejo skrbeti, in zakaj se da sadjoreja le po šolah na višo stopnjo povzdigniti. Odkod čedalje več suše. Gotova pomoč, da zajec dreves ne objeda. Razstava kmetijska v Ljubljani. O molznih kravah. Zakaj se mora kmetovavec dandanašnji več učiti in mora več vediti kakor nekda itd." — V skrbi za pravo podučevanje slovenskega naroda jo je povedal iskreno (l. 51) na pr.: „Nadjamo se, da g. prof. dr. Wrétschko bode podučni svoj govor (o zvezi kemije, kakor je dan današnji, s kmetijstvom — v letnem zboru kmetijske družbe krajske) nam tudi podal v domačem našem jeziku, da ga od konca do kraja sliši velika večina kmetijskih gospodarjev, katerim je nemški jezik nerazumljiv, katerim pa tudi želí poduk svoj na srce položiti. Z nauki kmetijskimi, če so še tako dobri in tehtni, pa jih narod ne prejme v svojem jeziku, ne pridemo ne za stopinjico naprej! Kos dobrega kruha so v zaklenjeni krušnici! Naše upanje pa, da bode s kmetijstvom bolje, se opira, kakor povsod, le na to, da velika večina naših kmetijskih gospodarjev se navzame umnega gospodarstva. Tistim, ki nemški razumejo, so davnej že odprte slavne knjige Schwerza, Liebicha, Hlubeka, Horskega itd., — al koliko so izdale — kakor gosp. govornik sam toži — v napredek našemu kmetovanju? To tedaj, kar učene glave najdejo — se mora „mundgerecht“ narediti narodom. To pa je imeniten in lep poklic vsacega, kdor resnično želi napredek kmetijstva“.

„Diplom in patent so Njih Veličanstvo podpisali tako-le: Franc Jožef. Dobro nam je délo to viditi z lastnimi očmi“ — slovensko in to v gajici panslavistični — šaljivo kaže (str. 13) nekterim šolskim in kancelijskim gospodom dr. J. Bleiweis, čegar poglavitna delavnost je sedaj bila v deželnem zboru Kranjskem, kjer je narodnim poslancem koj postal voditelj. Novice so nekaj v prikladah, nekaj v svojih listih prinašale dotične govore; nekaj jih je vrednik še posebej presojal na pr.: „Vprašanje zastran slovenščine in odgovor na to vprašanje v Kranjskem deželnem zboru (123. 4)“. Šol sploh bodisi srednjih bodisi ljudskih nikdar ni pustil v némar. „Dobro srečo, mlado društvo! klical je stenografičnemu društvu v Ljubljani (326). Ne zabi pa, da si se ustanovilo na slovenski zemlji! Ako Nemcu koristi stenografija, gotovo tudi Slovencu. Dokaz temu: deželni zbori. Toraj se nadjamo, da ne prezreš tudi slovenske stenografije, o kateri ni dvombe, da mora biti“.

„Matica slovenska, ti, že zdavnej zaželjena in našemu slovstvu toliko potrebna, osnovaj se velečastnemu današnjemu prazniku sv. Cirila in Metoda — na večni spomin! vzbujaj v listu 10., in (389) vže poroča: Pravila Matice, ki naj bi s svojo slovstveno delavnostjo obsegala ves slovenski narod, so bile po dr. L. Tomanu in dr. Jan. Bleiweisu sl. c. kr. deželnemu poglavarju v Ljubljani, da jih blagovoli predložiti Njih Veličanstvu Cesarju v potrjenje, izročene s podpisi sledečih gospodov, ki so stopili v kolo osnovalnega odbora. — Vzlasti na srcu so mu bile čitavnice, tako, da je o slovesnem odprtju čitavnice v Kranji svoj govor (275. 6) sam pričel: „Pripoveduje se od mene, in pisalo se je že tudi, da hodim po Slovenskem čitavnice instalirat!“ — In ko se je o tej priliki rojakoma Kranjskima — Terpincu in Bleiweisu — poklonilo dvoje kadrilj v krasnih vezkih, rekel je se zahvaljevaje za dragoceni spominek s povzdignjenim glasom: „Nikoli še nisem plesal, pa mi tudi nikoli še ni žal bilo, da nisem plesal; al danes mi je, da ne morem prvi plesati svoje kadrilje!“ —

„Ni jih večih kolednikov od nekda na svetu, kakor so časnikarji, kadar se bliža novo leto, piše Bleiweis v vabilu (406). — Novice, ki so letos presrečne bile o dvajsetletnem godu svojem, veže sveta dolžnost, da se tudi vprihodnje vredne skažejo tolike ljubezni slovenskega svojega naroda. Nadjaje se blage pripomoči po svojih pri-

jalnih pisateljih — kterim se tu srčno zahvaljujejo — bodo tudi v novem letu marljivo delale na mnogovrstnem polji, in če tudi je v časih sedanjih pot časnikarska grozno trnjeva, jo bodo hodile s trdno zavestjo, da pot, ki jo že čez 20 let hodijo, je res prava pot, da se narod naš čedalje bolj omika v mnogih poslih in da se zaveda svojih pravic, pa jih tudi doseže, ker mu grejo kot vsacemu drugemu narodu v ustavni naši Avstrii“.

XXII. 1864. „Težák je vsak začetek — pravi star pregovor. In tako je težák tudi začetek narodnega prerojevanja . . Srečen pospeh matice slovenske, lep razcvet národnih čitavnic, vesel razvoj narodnega slovstva, to je, kar nam stoji na prvi vrsti . . Pa tudi, da skrbimo za naroda svojega politično izobraženje . . To dolžnost so nam sporočili rajni neumrljivi škof Slomšek . . Ni ne še konca našega svetega boja; iznova bode se unel; narašča se število sovražnikov naših skrivnih in očitnih. Pogledjmo jim prav v oči, in pogovorimo se kratko in dobro o tem svojem boji, da bodemo vsi na svojem mestu stali kot možaki — kot nepremagljivi katoličani, kot zvesti Avstrijanci in kot pošteni Slovani“.

Tako je spregovoril D. Terstenjak v kolednici za novo leto na mestu dr. J. Bleiweisa, kteri je v dvaindvajsetem tečaju spisal na pr.: „Naše kmetiške hiše — kakošne so in kakošne bi imele biti. Odprto pisemce fabrikantom, trgovcem in obrtnikom kranjskim — o volitvah. Kopica pripovedek iz življenja cesarja Jožefa II. Sol za živinsko krmo. Zakaj neki goveja živina tu in tam tako hira. O goveji kugi. Kamno olje (petroleum) — nova velike hvale vredna svečava. Kaj je kmetijstvo delalo preteklo leto, kakošno je bilo za gospodarstvo in kaj nam obeta za letošnje. Kdaj naj se mavec (gips) po deteljšičih posipa. Tri najimnitnejše detelje, in kaj vsaka ima posebnega. Na vojsko nad kebra ali hrošča. Obrezovanje sadnega drevja. Zavarovavnica goveje živine. Tudi sol je dober gnoj, pa kdaj? O zadevah sviloreje kranjske. Kaj je slajnica, kaj volčeč. Kmetijstvo bolje kot obrtnijstvo. Košnja. Nadloge s hlevi in štalami. Živino-zdravilsk svēt. Gospodarjem in gospodinjam o mlekariji. Ktero vreme je sadnemu drevju največ škodljivo. O pomanjkanji dobrih poslov. Goveja kuga zopet na Kranjskem. Korist poljskega kolobarjenja ali semenskega vrstenja. O pravi starosti mladih goved za pleme. Razmera obrtništva do kmetijstva. Tri znamenja gospodarskega napredka. Vodila za umno živinorejo. Besede o travnicah. Kurja kolera. Korist ljubljanske kovaške in živinozdravilske šole. Kako se spoznava, da je seme kaljivo itd.“ — Kakor že nekaj let, je tud v pričujočem tečaju sostavljal poberke iz različnih časnikov in knjižur ali brošúr, ter kratko pa krepko zavračal njih opravljanja in obrekovanja o Slovencih.

Marljivo delaven v deželnem zboru je priobčeval njegovo dejanje, nekatere govore deloma, nekatere na pr. o potrebi učilnic za kmetijstvo celoma (160). — Matica slovenska dovoljena! Na čelo današnjemu (8) listu radostni stavimo preimenitno vsem Slovencem novico, da Njih Veličanstvo cesar so s sklepom od 4. febr. blagovolili dovoliti matico, obsegajočo vse slovenske okrajne. Nova delavnost se bode začela zdaj na slovstvenem polji slovenskem. Kakor pridne čbelice brez matice niso nič, tako tudi naše slovstvo po „matici“ še le dobí pravo življenje. Blagonosno bo delovanje tega novega društva, ki bode objemalo ves slovenski narod in po svoji moči skrbelo, da se širi izobraževanje njegovo na poti poduka, ktereга človek zajema iz pripravnih knjig. Skrb matici bode, da se dobre ali čisto znanstvene ali pa tudi priprostemu ljudstvu primerjene knjige v slovenskem jeziku izdajajo; izdala jih bo matica sama ali vsaj podpirala, da se izdadé . . . Kako in kaj se bo dalje godilo, bojo povedale Novice, in res pripovedujejo, kako sta dr. Bleiweis in dr. Toman izdala povabilo do osnovalnega odbora v prvemu shodu, ki ga je vodil dr. J. Bleiweis, kako

so bili voljeni Matice slovenske opravilniki, kako je deloval poseben odsek (dr. Bleiweis, dr. Costa, dr. Vončina), da se je ukrenilo potrebno in je društvo jelo poslovati itd. —

Kakor v Matici, tako pridno je deloval v Čitavnici, kjer je predsednik dvakrat čital podučno-kratkočasno kritiko o tem, kar jemo in pijemo. Po ljubljanski so se vstanovljale druge, in sam je govoril na pr. v Bistrici na Notranjskem (269) in v Ipavi (288) na preveliko radost rojakom slovenskim. — „Znano je, da prav po Evinem grehu so nekteri naši rojaki podedovali misel, da edini oni le razumejo jezik slovenski in da abecedarija in slovnica stojite nad vsemi vedami človeškimi; da le to znaš, če tudi družega malo, dobrotnik si človeštvu. — In kdo jim bo kratil veselje take monomanije! V Musenalmanachu je nekdaj v dolgem sestavku po citatih dokazoval Kotzebue, da Göthe ne zna pisati nemški! — zakaj bi tudi mi ne imeli — Kotzebuov, čeravno nimamo Göthetov (88. 89)? — Slava poštenemu Nemcu! je zaklical (187) vredniku dunajske „Reforme“, kateri je spregovoril poštene in tehtne besede o pravičnem zahtevanju narodov slovanskih, ter jih ponatisnil po nemški in po slovenski v Novicah, da vidijo vsi, kakošen strašen razloček je med poštenim Nemcem in med brezvestnim nemškutarjem, in da, kakor je uni vse naše hvale in ljubezni vreden, je ta po pravici gnjusoba vsem. — Od nekterih dunajskih časnikov se po pravici pravi, da jim velikanski Štefanov turn brani vid po posamesnih kronovinah cesarstva našega in da zato mislijo, da ni družega naroda po cesarstvu kakor Nemca (161). — In iz tega vzroka je spisal krepki sostavek (390): Narodnost in pa slepota nekterih.

Čitavnice niso naprave le za mesta, kjer stanuje gospóda, ampak tudi za sela, kjer biva narod naš; kajti — čveterih reči je treba ljudem tudi na deželi — zunaj mest in trgov, dokazoval je dr. Bleiweis v Bistrici. Prva je cerkev, kjer človek dobiva, kar mu je treba za blagor duše njegove, — drugo je šola, kjer mladina dobiva podučenje, da se človek loči od neumnega voleka, — tretje je gosposkina kancelija, kjer dobiva človek pravico, kadar je išče, — četrto pa je čitavnica, ktera, ako je oskrbljena s knjigami in časniki, je od ene strani učilnica odraščanim ljudem, od druge pa dom poštenega veselja, kjer se pojó čedne domače pesmi, deklamujejo koristne ali zabavne stvari, igrajo male gledališčne igre itd. — po vsem tem pa se širi omika národna po poti národni (270). — V ta namen je na pr. igri „Čech a Nemeč“ (Tat v mlinu) in „Dobré jítro“, kateri je dr. Kleemann, učeč se slovenščine, z gosp. Kosmačem prestavil, dr. Bleiweis potem vredil po naših okoliščinah in za ljubljansko gledišče, kjer ste bile l. 1849 z veliko pohvalo igrane, kakor kasneje v čitavnici (Nov. 1863 str. 405). — V ta namen so 19) Slovenske gledališčne igre. Na svetlo dal Dr. Janez Bleiweis. I. Županova Micika. Kratkočasna igra s petjem v dveh aktih. Po Linhartovi v Ljubljani prvikrat leta 1790 igrana predelal Dr. Janez Bleiweis. 1864. 16°. 44. II. Domači prepír. Poslovenil J. Zabukovec. III. Strup. IV. Svitoslav Zajček. Poslovenila in založila Luiza Pesjakova. V. Bob iz Kranja. Vesela igra s petjem v enem djanji. Poslovenjena po českem. Natisnil J. Blaznik. 1865. 16°. 40. Vezek I. II. V. založil J. Bleiweis.

„Novo leto je pred durmi in ž njim se oglašajo časniki z vabili do starih naročnikov in novih. Tudi Novice se obračajo danes s temi vabilnimi vrsticami do svojih častitih naročnikov, pa tudi družih, kateri jih dosihmal še niso imeli. Ne bomo na dolgo in na široko razkladali, kaj bojo donašali naši listi prihodnje leto — 22 tečajev bodi jim priča, kakošne bodo tudi vprihodnje Novice. Polje, ki ga obdelujejo iz prvega svojega začetka do danes, je tako obširno, da brez oholosti morejo reči, da so naroden list. Da niso celó vsem všeč, nas veseli — kajti vsem se dopasti, hudo bi bilo. Prizadevale si bojo iskreno, da spolnujejo tudi v prihodnje svojo nalogo na polji vsestranske omike naroda našega (412)“.